

CAPITOLUL I

CE ESTE SOCIOLOGIA?

INTRODUCERE

NOȚIUNEA DE SOCIOLOGIE

OBIECTUL DE STUDIU AL SOCIOLOGIEI CA ȘTIINȚĂ

CONCEPTELE DE BAZĂ ȘI PROBLEMATICA SOCIOLOGICĂ

PERSPECTIVE ÎN SOCIOLOGIE

DOMENIILE DE CERCETARE ALE SOCIOLOGIEI

INTRODUCERE¹

Cursul de față se adresează celor care vor să cunoască ceva mai mult despre logica teoretică și practica metodelor de cercetare socială. Nu vom încerca numai o trecere în revistă a marilor paradigme ale sociologiei, a marilor școli care au fundamentat știința sau o clarificare asupra celor mai importante teme lansate de valoroși cercetători ai realității sociale. În egală măsură vom încerca să obținem și mai multă libertate în exercițiul de înțelegere a lumilor sociale în care trăim. De altminteri, veți sesiza că foarte multe dintre enunțurile întâlnite în capitolele următoare deja le cunoașteți. Ne vom strădui împreună să pătrundem (căutând răspunsurile adecvate) mai departe de anumite frontiere, practic geamanduri invizibile care încă vă solicită un anumit tip de pașaport, un fel de certificat de recunoaștere a abilităților necesare trecerii dincolo de acestea. V-ați întrebat vreodată care sunt mecanismele care lucrează la asigurarea combustibilului necesar conservării drumului social al omului prin istorie? Ce experiențe istorice ne determină să reacționăm uneori la fel, când suntem împreună? Pe parcursul capitolelor următoare vom încerca să răspundem și la această întrebare și să discutăm împreună inclusiv despre existența unor mecanisme subtile de transmitere a credințelor și convențiilor. Pentru că aproape tot ceea ce știm și asigură debitul bazinelor noastre cu cunoștințe își are izvorul în funcționarea acestor mecanisme. Dispunem ca ființe umane de cunoștințe care nu sunt numai rodul propriilor noastre descoperiri sau consecințe ale experiențelor noastre personale. În multe dintre cazuri sunt pur și simplu acumulări de date care au la bază încrederea. Și nu greșim cu nimic, nu vedeți în acest lucru o deficiență în arta cunoașterii. Earl Babbie arată că „bazele cunoașterii sunt bazate pe consens”². Foarte multe aspecte ale lumilor sociale le structurăm, pentru a ne fi utile, bazându-ne pe încredere și nimic mai mult. De

---

¹ Preluare parțială (același autor) din Capitolul I, *Metode și tehnici de cercetare socială și politică*, Editura ProUniversitaria, București, 2012, pag. 9-12

² Vezi Earl Babbie, *„Practica cercetării sociale”*, Editura Polirom, Iași, 2010, pag. 28

asemenea, multe dintre aspecte le știm și datorită „experților” sau tradiției. Sau chiar din observații personale. Vom mai învăța pe parcursul acestui curs că sunt situații când propriile noastre experiențe, convenții și credințe circulă câteodată pe „contrasens”, riscând să se ciocnească și să intre în conflict, cu ceea ce, la rândul lor, cunosc ceilalți. Vom observa că nu de puține ori, în astfel de situații, unii dintre noi au tendința de a abandona propriile credințe în favoarea celor comune și se repliază în interiorul cercului asigurat de acestea, mizând în mod paradoxal că în acest fel sunt mai bine protejați. Referindu-ne strict la situația descrisă, cine credeți că are dreptate: cei care renunță la vechile convenții sau cei care pur simplu pur le conservă, reflectând mai degrabă asupra circumstanțelor care presează spre schimbare? **Cum putem afla care este răspunsul corect?** După cum veți avea posibilitatea să observați, acest curs își propune să se aplece asupra răspunsurilor oferite de tipologia celei de a doua întrebări.

1.1. Noțiunea de sociologie

Sociologia reprezintă știința care se ocupă „cu studiul vieții sociale a oamenilor și al rezultatelor interacțiunii lor în grup”.³ Dimensiunea fabuloasă a terenului investigării sociale a deschis drumul ramificării științei, mai multe ramuri specializate încercând să răspundă multitudinii de probleme specifice realității sociale. Putem discuta astfel de un evantai larg al definițiilor. Dacă de exemplu în viziunea lui Max Weber sociologia este știința „care-și propune să înțeleagă prin interpretare, activitatea socială și, prin aceasta, să explice cauzal derularea și efectele ei”⁴, pentru Dimitrie Gusti (1880-1955) sociologia reprezintă o știință a națiunii care are ca funcție principală „cunoașterea realității sociale”. În egală măsură pentru Traian Herseni (1907-1980) este știința societăților omenești care se ocupă cu studiul vieții sociale, al formelor de comunitate umană, de conviețuire socială, pentru Petre Andrei (1891-1940) se identifică cu studiul integrativ structural și dinamic al societății, iar pentru Mihai Ralea (1896-1964) cu studiul vieții sociale în general și cu studiul comparativ al societăților. Dincolo de largul evantai al definițiilor sau de fragmentarea domeniului cercetării, este oare posibilă o știință a societății? Putem oare măsura cu exactitate anumite tipare și regularități sociale? Suntem credibili ca cercetători sociali argumentând asupra

³ Mihăilescu, Ioan, *Sociologie Generală - concepte fundamentale și studii de caz*, Editura Polirom, Iași, 2003, pag. 31

⁴ Max Weber, *Economie et societe*, vol. I, Paris, Plon 1971, pag. 1

solidității științifice a acestor măsurători? La ce ajută o cercetare socială atâta timp cât multe dintre regularitățile sociale le putem observa printr-o ușoară creștere a nivelului de atenție? Răspunsul este următorul: **numai teoriile sunt cadrele analitice care oferă cu adevărat sprijin oricărei logici care însoțește un anumit demers explicativ.**

Earl Babbie subliniază existența a cel puțin trei cadre de funcționare a teoriilor⁵:

- Teoriile ne determină să facem recurs la prudență și să nu ne lansăm în interpretări pseudoștiințifice când suntem în fața unor evenimente cu totul și cu totul întâmplătoare;
- Teoriile dau sens tiparelor observate (nu e nevoie numai să constatăm o creștere a consumului de etnobotanice în anumite școli, ci suntem obligați să mergem mai departe și să arătăm că acesta a condus la o creștere accentuală a infraționalității și a comportamentului delinvent, care au devenit tipare comportamentale la nivelul întregului sistem școlar);
- Teoriile sprijină și direcționează întregul nostru efort de cercetare și ne reamintesc că nu poți înota fără cunoașterea deprinderilor înotului, mai ales dincolo de geamandură.

Mai avem nevoie de încă două precizări:

○ Pe de o parte, nu trebuie supraestimat rolul teoriilor în cercetarea socială. Ca cercetător veți constata singuri că nu este nevoie, mai ales când obiectivele cercetării țin de zona descriptivă, de apelul la marile paradigme universale din sociologie.

○ Pe de altă parte, trebuie să rețineți însă că **drumul investigației științifice presupune o continuă „interacțiune între teorie și cercetare, logică și observare, inducție și deducție, precum și a cadrelor de referință, cunoscute drept paradigme”**⁶.

⁵ Preluare parțială (aceiași autor) din Capitolul I, *Metode și tehnici de cercetare socială și politică*, Editura ProUniversitaria, București, 2012, pag. 28

⁶ Vezi Earl Babbie, *„Practica cercetării sociale”*, Editura Polirom, Iași, 2010, pag. 65

1.2. Obiectul de studiu al sociologiei ca știință⁷

1.2.1. Caracteristicile investigației umane (individuale)

Pentru a înțelege mai bine rolul sociologiei ca știință, haideți să observăm împreună câte ceva din arsenalul cu care individul este înarmat în procesul cunoașterii sociale. Omul este o ființă inteligentă, cântărește și aproximează situații și caută soluții. Cu toții suntem, ca ființe umane, observatori ai vieții sociale și cercetăm mai mult sau mai puțin exigent, voluntar sau involuntar, realitatea socială.

Earl Babbie exemplifică câteva dintre aceste caracteristici, puncte de vedere cu care nu putem fi decât de acord:⁸

a. Oamenii au predispoziții să gândească cauzal și probabilistic, preciz „circumstanțele viitoare” (*dacă nu mă trezesc la timp sigur pierd trenul*);

b. Învățăm că aceste „pattern-uri cauză-efect sunt probabilistice” (*sută la sută vor divorța; ea n-ar accepta în viața ei să se lase mințită*);

c. În acest tip de cunoaștere suntem forțați să distingem „între precizare și înțelegere” (*mi-a tăiat o pisică neagră calea; sigur voi lua o notă proastă la examenul de sociologie / în realitate ați luat nota 10*);

d. Dincolo de exersarea continuă a cunoașterii comune, aceasta este îmbogățită și de acumulările venite prin cunoașterea convențională, transmisă de ceilalți (*cu toate că n-am mers niciodată la Londra, știm sigur că autoturismele au volanul pe dreapta*).

Tradiția

Fiecare dintre noi suntem moștenitorii unor înțelesuri despre lume și viață asupra cărora rareori ne mai aplecăm să le punem în discuție. Moștenirea tradițională, chiar dacă ne împiedică uneori să continuăm explorări noi în domeniul cunoașterii, ne ajută să nu pornim de la borna zero calificarea noastră în hățișul regularităților sociale și înțelegerii acestora. Acest set de moșteniri se constituie practic într-un sistem de cunoștințe, care au rolul de a pregăti terenul pentru cursa continuă a acumulărilor de noi și noi date. Fără ele, cu siguranță, investigația umană ar apărea ca o mașină performantă rămasă fără combustibil la capătul unui drum care se oprește brusc, în fața unei prăpastii. Avem norocul că „stăm pe umerii unor giganți, pe ai generațiilor trecute”⁹, spune Babbie.

⁷ Preluare parțială (același autor) din Capitolul I, *Metode și tehnici de cercetare socială și politică*, Editura ProUniversitaria, București, 2012, pag. 12-20

⁸ Ibidem, pag. 30-31

⁹ Ibidem

Autoritatea

De câte ori ne-am schimbat computerul în ultimii zece ani? Dar telefonul? Dar autoturismul? Dar televizorul? Noi și noi cunoștințe apar în fiecare zi și ne obligă să rămânem conectați la o lume din ce în ce mai dinamică în domeniul invențiilor. Sesizăm însă o anumită trăsătură mai subtilă a celor spuse anterior. Ne bazăm pe „instituție” și pe autoritatea în domeniu a companiilor producătoare a acestor produse. Avem nevoie de certificatul de garanție al autorității acestora. Nu cumpărăm orice brand, nu-i așa, mai ales când experiența dată de cunoștințele anterioare ne determină să fim „căutători” mai atenți. Cu toate că, acceptarea elementului de noutate ține și de „statutul descoperitorului”¹⁰. La fel ca și capitalul de cunoștințe convenționale și tradiționale, și cele adăugate prin autoritate, pot îngrădi într-un fel continuarea investigării sociale.

Erori în cercetarea individuală a socialului

„Omul este supus greșelii” este citatul cu cea mai mare rată de absorbție pe acest palier, inclusiv în conștiința românului. Evident că Cicero are dreptate. Suntem predispuși greșelilor și, dincolo de atenția pe care ar trebui s-o acordăm cunoștințelor venite din partea autorităților sau tradiției, avem slăbiciunea de a bagateliza cunoașterea într-un fel numai de noi cunoscut, când investigăm de unii singuri. Iată câteva dintre aceste erori¹¹:

- a. Imprecizia observațiilor (*Cam două ore faci din București la Brașov!*),
- b. Supra-generalizarea (*Toată clasa politică este coruptă!*),
- c. Observația selectivă (*Este instruit, chiar dacă tot din Partidul X face parte!*),
- d. Raționamente ilogice (*O să înscrie, niciodată n-a ratat de la 11 metri în ultimii ani!; Apoi constatați: ghinion, a ratat*),
- e. Ce este real în cunoașterea comună? (*Vedem și înțelegem ceea ce este real sau ceea ce pur și simplu dorim să vedem și să înțelegem?*).

Și eu și tu, dispunem de o reprezentare diferită a muntelui din fața noastră:

- În **perspectiva premodernă** – pentru tine muntele reprezintă un obstacol demn de evitat pentru că spiritele rele s-au baricadat în măruntaiele ascunse ale acestuia, pentru mine dimpotrivă, muntele reprezintă un simbol al binelui, fapt pentru care îl venerez; trăind amândoi în triburi diferite, dispunem de un motiv serios pentru a ne confrunța continuu (variante ori / ori);

¹⁰ Ibidem

¹¹ Vezi Earl Babbie, „*Practica cercetării sociale*”, Editura Polirom, Iași, 2010, pag. 32-38

• În *perspectiva modernă* – reprezentarea muntelui nu se schimbă, numai că decidem împreună să renunțăm la confruntare; muntele poate fi atât un obstacol, cât și un simbol demn de venerat (variantele și / și);

• În *perspectiva postmodernă*, pentru amândoi muntele există în măsura în care noi decidem ca el să existe.

1.2.2. Caracteristicile cunoașterii științifice

Logica și observația reprezintă pilonii de bază ai științei, spune Babbie, iar înțelegerea științifică a „lumilor sociale”¹² în care trăim are sens atâta timp cât aceasta corespunde cu realitatea direct observată. Ca și concepte, ambele „sunt esențiale pentru știință” și sunt „legate de cele trei aspecte majore ale investigației sociale științifice”:

- Teoria,
- Colectarea datelor,
- Analiza datelor.

Teorie, nu credințe, convenții, tipare tradiționale

Definiție: Teoria reprezintă un demers explicativ realizat sistematic asupra observațiilor obținute în legătură cu un anumit fapt (fenomen) social.

Teoria științifică face referire la tot ceea ce îmbracă demersul explicativ într-o logică științifică, pe când colectarea datelor o legăm, ca și proces, de observațiile obținute. Analiza datelor caută pattern-uri (tipare) în observații și când este cazul realizează comparații între ceea ce era de așteptat din perspectivă logică și ceea ce este de fapt observat.¹³ Babbie subliniază că teoriile ar trebui să fie preocupate numai de prezentul social, mai puțin de viitor. În viziunea sa, știința n-ar trebui implicată în „rezolvarea disputelor legate de valori”. Nu putem de exemplu stabili științific dacă „socialismul” a fost mai bun sau mai rău decât „capitalismul” decât dacă stabilim apriori un set de criterii în funcție de care putem măsura științific. Chiar dacă practica socială demonstrează că rareori criteriile respective le sunt și de ajutor oamenilor, deoarece în foarte multe dintre

¹² Vezi Sandu, Dumitru, „Lumile sociale ale migrației românești în străinătate”, pag. 11-12

¹³ Vezi Earl Babbie, „Practica cercetării sociale”, Editura Polirom, Iași, 2010, pag. 38